

Sz. Deme László

Kutyák közössége

LARS VON TRIER: DOGVILLE

BALRA: Szorcsik Krisztina
és Dévai Balázs

LENT: Gados Béla

Koncz Zsuzsa felvételei

Miután a Dogma '95 legismertebb rendezője megunta a valóság minél hitelesebb ábrázolásának lehetőségeit, homlok-egyenest ellenkező irányba váltott. Elkészítette a nemhogy a filmes formához igazított, hanem teljes egészében mesterséges környezetbe helyezett *Dogville*-t, amelynek díszletezését és térszerkesztését Lars von Trier a színháztól kölcsönözte: jelzésszerű rekvizitumok jelölték a bányászfalucska berendezését az alaprajz-házak krétával feliskicelt falai mögött. A színházba illő metaforikus megoldás mintha azt sugallta volna, hogy minden fal átlátható, már amennyiben valaki át akar látni rajtuk, nem pedig a szándékos vakságot választja. A lineáris fabula stilizált díszletével ellentétben a színészek a pszichológiai realizmus precizitásával jelenítették meg a szereplők látzólagosan szilárd erkölcsének törékenységét, s rajzolták ki gyomorforgató erővel egy emberi közösség teljes csóját. *Dogville*, bár ameri-

kai bányászfalunak titulálják, valójában a kutyatermészet városa, bárhol a Föld kerekén. Ide menekül üldözői elől a nagyvárosi Grace, a jó és becsületes polgárok közé, ahogy meg tudjuk a Narrátortól, aki az egész film alatt kalauzolja a nézőt, mint egy regényben. A világtól elzárt közösség kezdetben szemérmes és félszeg lakói menedéket nyújtanak a fiatal nőnek, aki cserébe igyekszik a segítségükre lenni. Minden úgy történik, akár egy mesében, ám a történet lassan rémálomba fordul. Míg kezdetben alig akad munka Grace számára, ahogy a helyiek belekóstolnak a hatalmaskodásba, egyre inkább kizsákmányolják a közójük vetődött, kiszolgáltatott idegent. Ami szívességek sorozatának indul, az a lány számára valóságos terrorrá válik, s ezen az sem segít, hogy egymásba szeretnek Tommal, a falu fő ideológusával. Mikor pedig a helyiek megtudják, hogy Grace-t a rendőrség is körözi, a menedéket egyre súlyosabb áron „kínálják” neki, gyakorlatilag testi és lelki rabszolgájukká teszik. Trier aprólékosan kidolgozott és kiszámított fordulatokkal adagolja a mocsokságokat. Végül szökési kísérlete után Graceszel rosszabbul bánnak az állatnál is:

láncre verik, s a falu férfijai egymást váltják az ágyában, majd eladják hajdani üldözőinek. Csakhogy rosszul spekuláltak, mert az értesített gengszterek feje Grace papája, aki rendezi vele nézeteltérését, s felajánlja hatalmát kislányának a bosszúhoz, aki él is vele, a vér nem vált vízzé az ereiben.

Mivel Trier rendkívül jó sztorikat ír, és pompásan exponálja a súlyos emberi dilemmákat, több filmjét is színre vitték már. A *Dogville*-t Németországban adaptálták színpadra, s ennek a szöveggönyvét fordította le Szappanos Gábor a Bárka Színház részére, ám a szöveg némileg módosul Anger Zsolt rendezésében. A színészek megtartják a fő dramaturgiai irányokat, de újabb jegyekkel gazdagítják karaktereiket, és számunkra is ismerősebb mondatokat adnak a szájukba. A rendező az eredeti ezerkilencszázhuszas-harmincas évek Amerikájából áthelyezi a történetet a mai magyar viszonyok közé. Mai magyar figurákra cserélődnek a szereplők, megváltoznak a nevek, maga Dogville egy panel- vagy bér-, vagy társasház lakóközössége lesz. Valójában azonban a lényegi mondanivaló jottányit sem változik: továbbra is az erkölcsi posvány áll fókuszban, s nem piszkolják, nem nyomják agyon a hazai nyomor dokumentarista elemei. Ugyanakkor a magyarítás alig-alig hozza közelebb a történetet, funkciója talán inkább a színészekkel való munka, az átdolgozott figurák karakteresebbé tételének segítése lehetett.

Grace helyett Angelika menekül a bérházba üldözője elől, s a Dogville-jelenség a házon belül bomlik ki. Sebő Rózsa díszletének tere szakít a film kézenfekvő másolásával, és nem egy sétáló előadásra invitál a Bárka Vívótermében, hanem a nézőtér két oldalát fordítja szembe egymással, s a közójük illesztett csupasz színpadra helyezi a neutrális, nyomasztó hangulatú, szürke helyszínt, amely egyszerre tető, lépcsőforduló, alagsor és babakocsi-tároló. A gyors, snittszerű jelenetek miatt alig változhat a tér, csak a legszükségesebb kellékeket hozzák be. A színészeket a milió így csak minimálisan segíti, ráadásul a pergő váltásoknál a szín kivilágosodásával azonnali akciót kell indítaniuk előzetes történés vagy állapotbeli felvezetés nélkül. Az egységes színészi játék a jellemek részleteiben a legkidolgozottabb, csupa érdekes megfigyelés tárul fel, ahogy a valóságos motívumokból szürreális túlzásba és torzulásba hajlik egy-egy alak. Szorcsik Kriszta Angelikája a belső szelídséget fokozza szinte a negédes mártíromságig: minden újabb kegyetlenségre elfogadással és beletörődéssel válaszol, bosszantóan „angyali teremtés”. Joviális és lágy, kissé ábrándos Tamást alakít Dévai Balázs. Mucsi Zoltán Tamás Apjaként sokkal érdekesebb, keményebb, ha úgy tetszik, közép-európaibb figura. Kardos Róbert a Gombatermelő-lakó, aki elsőként erőszakolja meg Angelikát: alakjának belső agresszivitása ismerős, elfojtott frusztrációkból fakad. Felesége túlzott szabadelvűségében takargatott belső üressége is ismerős Spolarics Andrea játékában. Varjú Olga egy másik házaspár Női tagjaként hegemon belső indulatokkal érkezik: mikor a lakók végigerőszakolják Angelikát, és sor kerülne tetosztza Férjére is (Gados Béla), aki azonban – a filmtől eltérően – nem akar a lányra mászni, csak ül a sámlin egy kicsit, hogy a közösség meg ne orroljon rá, maga viharzik be, és fekszik rá Angelikára. Nem is azért, mert lesbikus, hanem mert ő viseli a nadrágot, de ez az állapot teljesen kifordítja az egész figurát. Margitai Ági is egy gonoszkodóvá keményedett Boltost játszik, félvállról lesajnálva küldi arrébb kávézni Angelikát az ajtajától, majdhogy le nem köpi a szeme villanásával. Varga Anikó a Boltos Határon Túli Rokonaként többször csak Angelikán felejt pompásan bárgyú mosolyát, ami ettől nemcsak ellenállhatatlanul buta, de egészen vészjósló is lesz. Kovács Ádám a Srác flegmaságából gyúr mulya és megsebzett, tompa ifjút. Kálid Artúr Nagy Barnaként a filmbeli Narrátor helyett alapozza meg a közvetlen hangot az előadás felütésekor. Ilyés Róbert mogorva Vakot játszik, Blaskó Péter a gengszter édesapa, míg Telekes Péter maga a raszta-nemtörődömség és -haszonlesés.

A színészi alakításokban és a jelenetezésben is főként töredékeket látunk. A témerek váltás, a sok sötét megakasztja a játéktempót (bár meg kell jegyezni, hogy a Bárka profi háttérszemélyzete a lehető leggyorsabban hajtja végre az átállásokat). Hiába illenek a színpadi világhoz Lovasi András és a Kiscsillag a változások alatt felcsendülő panaszos rockszámái, a meg-megtorpanások felszabdadják az előadást, s jelentősen csökkentik

a színészi játék intenzitását. A feszült pillanatok túlságosan kitarthatóvá válnak, ahelyett, hogy felszikkáznak, az alakok mereven, már-már dagályosan mély, patetikus pillantásokkal feszülnek egymásnak. A film érzelmi sokkja elvész, és kevés újdonságot kapunk helyette. Bár Anger Zsolt láthatóan nem a filmes forma, hanem a történet adaptálására törekedett, érdekes, hogy az egyik legemlékezetesebb pillanat mégis egy videobejátszás. Az első felvonás végén Tamás a félálomban lévő kimertült Angelikát kamerázza, mi pedig a színpad felületén kivetítve látjuk a lány formás lábát, amire Tamás hamarosan rámászik, és fétisként tapogatja. A mozzanatban remekül sűrűsödik kettejük viszonya: mintha Tamásnak valójában nem is a hűs-vér, érző Angelika kellene, hanem beéri egy képmással, csupán idealista rajongásának kíván tárgyat keresni, s mivel az túlságosan passzív, ráun és elhajítja. Felvillan egy izgalmas lehetőség, de folytatás nélkül elhal, s visszatérünk a snittjelenetek monotonitásához. Ha azonban a történet követése lenne az elsődleges, akkor mindenképpen fontos lenne ragaszkodni annak részleteihez és nem átlépni egyes mozzanatokot. Lars von Trier filmjében a rendkívül feszes és pontos dramaturgiai szerkesztés tartotta fenn a cselekmény feszültségét, az előadásból azonban hiányzik a fordulatok lépésről lépésre való kidolgozása, sokszor túl hirtelenek a változások. Például valahogy úgy tűnik, mint ha Angelika már első megjelenésekor nyilvánvalóvá tenné, hogy üldözője nem más, mint az apja, s ettől természetesen sérül az alakja körüli titokzatosság. Hasonló apró döccenők zökkentik meg az előadást, ám bár mindez a munka jelenlegi fázisára, az előbemutatóra vonatkozik, hiszen a valódi premier a következő évadban lesz.

latok lépésről lépésre való kidolgozása, sokszor túl hirtelenek a változások. Például valahogy úgy tűnik, mint ha Angelika már első megjelenésekor nyilvánvalóvá tenné, hogy üldözője nem más, mint az apja, s ettől természetesen sérül az alakja körüli titokzatosság. Hasonló apró döccenők zökkentik meg az előadást, ám bár mindez a munka jelenlegi fázisára, az előbemutatóra vonatkozik, hiszen a valódi premier a következő évadban lesz.

LARS VON TRIER: DOGVILLE (Bárka Színház)

Fordította: Szappanos Gábor. **Koreográfia:** Fóti Zsófi. **Díszlet:** Sebő Rózsa. **Jelmez:** Fekete Kata. **Fény:** Bányai Tamás. **Rendező:** Anger Zsolt. **Szereplők:** Szorcsik Kriszta, Dévai Balázs, Mucsi Zoltán, Kardos Róbert, Spolarics Andrea, Margitai Ágnes m. v., Varga Anikó, Kálid Artúr, Szabó Gábor, Réti Adrienn, Gados Béla, Varjú Olga, Ilyés Róbert, Telekes Péter, Parti Nóra, Blaskó Péter m. v., Kovács Ádám, Fóti Zsófi.

Ugrai István – Nyulassy Attila

Humburg herceg

HEINRICH VON KLEIST: HOMBURG HERCEG

Tulajdonképpen nagyon is jó lenne ebben a Brandenburgban élni, ahol a győzelem és a szabályszerű fegyelem közötti ellentét valódi utópia, rusztikusabban talán merő naivitás, valószerűtlen tündérmese formájában válik feszítővé: a rendező Dömötör András szimplifikált, sematikus térben, néhány iskolapad segítségével vázolja fel azt a világot, amelyben egyszerűen nincsen rossz, helyesebben mindenki a rossz (az ellenség, konkrétan itt éppen a svédek) ellen harcol. Meg persze a jó a jó ellen. A vége pedig maga a hihetetlen (a főhős számára is az): az álmok beteljesülése – bár hogy ez boldogságot eredményez-e, nem derül ki, sötétbe borul a szín. Dömötör András mindegyik figurának a lehető leghumánusabb értelmezését nyújtja, s ez a reakciókban, tetteikben is megnyilvánul. Ezáltal azonban a protagonista megszűnik protagonista lenni, a herceg, aki Kleistnél hadászati tehetségével a parancs ellenében vezet győzedelmes támadást, itt zavart fejű kamasz, a választófejedelem vívódása ellenben teljesen akceptálható, s tulajdonkép-

pen nem a hercegen, hanem mindössze a szerencsés-jén, illetve az őt körülvevők maximális szimpátiáján múlik, hogy Homburgot ne söpörje el az uralkodói harag.

Már a felütés jelzi, hogy nem a történet klasszikus narrációját látjuk: Hohenzollern gróf a kacagástól alig tudja kimondani Homburg herceg nevét, és elmesélni, hogy az alvajáró fiatalember a brandenburgi választófejedelem kertjében dicsőségét előlegező babérokoszorút fon magának, majd a rábukkanó uralkodót és kíséretét is lázálma részének véli, közben véletlenül lerántja a kesztyűt a fejedelem unokahúgáról, Natalie-ról, akibe – „isteni” sugallatra (Isten szerepében a választófejedelem) – bele is habarodik. Felébredvén még mindig alig-alig tudja megkülönböztetni az álmot a valóságtól, a haditanácson a haditerv helyett a kesztyű tulajdonosa foglalkoztatja, a csata idején nemkülönben, s így a tiltó parancsot negligálva győzi le a svédeket. Diadalittasan tér haza, s szinte minden adott a boldogsághoz, hiszen Natalie is viszonzszereti, ám amikor a halottnak hitt uralkodó visszatérve értesül a törté-